

hoc est, posterius suscipere dignatus est: facies autem ejus illa Dei forma, in qua non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo Patri¹, quam nemo utique potest videre et vivere², sive quia post hanc vitam, in qua peregrinamur a Domino³, et ubi corpus quod corrumpitur aggravat animam⁴, videbimus «Facie ad faciem⁵,» sicut dicit Apostolus: (De hac enim vita in Psalmis dicitur, «Verum-» tamen universa vanitas omnis homo vivens⁶: » et iterum, «Quoniam non justificabitur coram te omnis vivens⁷.» In qua vita etiam, secundum Joannem, «Nondum apparuit quod erimus. Scimus autem, inquit, quia cum » apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum » sicuti est⁸. » Quod utique post hanc vitam intelligi voluit, cum mortis debitum solverimus, et resurrectionis promissum receperimus): sive quod etiam nunc in quantum Dei sapientiam per quam facta sunt omnia, spiritaliter intelligimus, in tantum carnalibus affectibus morimur, ut mortuum nobis hunc mundum deputantes, nos quoque ipsi huic mundo moriamur, et dicamus quod ait Apostolus: «Mundus mihi crucifixus est, et ego mundo⁹.» De hac enim morte item dixit: «Si autem mortui estis » cum Christo, quid adhuc velut viventes de hoc mundo » decernitis¹⁰? » Non ergo immerito nemo poterit faciem, id est, ipsam manifestationem sapientiæ Dei videre et vivere. Ipsa est enim species, cui contemplandæ suspirat omnis qui affectat Deum diligere ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente¹¹: ad quam contemplandam etiam proximum quantum potest ædificat, qui diligit et proximum sicut se ipsum: in quibus duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ¹². Quod significatur etiam in

¹ Philip. ii, 6. — ² Exod. xxxiii, 20. — ³ 2 Cor. v, 6. — ⁴ Sap. ix, 15. — ⁵ 1 Cor. xiii, 12. — ⁶ Psal. xxxviii, 6. — ⁷ Id. cxlii, 2. — ⁸ 1 Joan. ii, 2. — ⁹ Galat. vi, 14. — ¹⁰ Coloss. ii, 40. — ¹¹ Deut. vi, 5. — ¹² Matth. xxii, 39.

ipso Moyse. Nam cum dixisset propter dilectionem Dei qua præcipue flagrabat, «Si inveni gratiam in conspectu » tuo, ostende mihi temetipsum manifeste, ut sim inveni- » niens gratiam ante te¹; » continuo propter dilectionem etiam proximi subjecit atque ait: «Et ut sciam quia populus tuus est gens hæc.» Illa est ergo species quæ rapit omnem animam rationalem desiderio sui, tanto ardentior quanto mundior, et tanto mundior quanto ad spiritalia resurgentem: tanto autem ad spiritalia resurgentem, quanto a carnalibus morientem. Sed dum peregrinamur a Domino, et per fidem ambulamus, non per speciem², posteriora Christi, hoc est, carnem, per ipsam fidem videre debemus, id est, in solido fidei fundamento stantes, quod significat petra; et eam de tali tutissima specula intuentes, in catholica scilicet Ecclesia, de qua dictum est: «Et super hanc petram ædificabo » Ecclesiam meam³.» Tanto enim certius diligimus, quam videre desideramus faciem Christi, quanto in posterioribus ejus agnoscimus quantum nos prior dilexerit Christus.

XXIX. Sed in ipsa carne fides resurrectionis ejus salvos facit, atque justificat. «Si enim credideris, inquit, in » corde tuo, quia Deus illum suscitavit a mortuis, salvus » eris⁴. » Et iterum: Qui traditus est, inquit, propter » delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram⁵. » Ideoque meritum fidei nostræ resurrectio corporis Domini est. Nam mortuam esse illam carnem in cruce passionis, etiam inimici ejus credunt, sed resurrexisse non credunt. Quod firmissime nos credentes tanquam de petræ soliditate contuemur: unde certa spe adoptionem expectamus redemptionem corporis nostri⁶: quia hoc in membris Christi speramus, quæ nos ipsi su-

¹ Exod. xxxiii, 13. — ² 2 Cor. v, 6. — ³ Matth. xvi, 18. — ⁴ Rom. x, 9. — ⁵ Id. iv, 25. — ⁶ Id. viii, 23.

mus, quod perfectum esse in ipso tanquam in capite nostro fidei sanitate cognoscimus. Inde non vult nisi cum transierit videri posteriora sua, ut in ejus resurrectionem credatur. Pascha enim Hebræum verbum dicitur, quod Transitus interpretatur¹. Unde et Joannes Evangelista dicit: « Ante diem festum Paschæ, sciens Jesus quia venit » ejus hora, ut transeat de hoc mundo ad Patrem². »

XXX. Hoc autem qui credunt, nec tamen in Catholica, sed in schismate aliquo aut in hæresi credunt, non de loco qui est penes eum vident posteriora Domini. Quid enim sibi vult quod ait Dominus: « Ecce locus est penes » me, et stabis super petram³? » Quis locus terrenus est penes Dominum, nisi hoc est penes eum quod eum spiritaliter attingit? Nam quis locus non est penes Dominum, qui attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter⁴; et cujus dictum est coelum sedes, et terra scabellum pedum ejus, et qui dixit: « Quam domum » ædificabitis mihi, aut quis locus quietis meæ? » nonne manus mea facit hæc omnia⁵? » Sed videlicet intelligitur locus penes eum in quo statur super petram, ipsa Ecclesia catholica, ubi salubriter videt Pascha Domini, id est, transitum Domini, et posteriora ejus, id est, corpus ejus, qui credit in resurrectionem ejus. « Et stas » bis, inquit, super petram, statim ut transiet mea majestas⁶. » Revera enim statim ut transiit majestas Domini in clarificatione Domini qua resurgens ascendit ad Patrem, solidati sumus super petram. Et ipse Petrus tunc solidatus est, ut cum fiducia prædicaret, quem prius quam esset solidatus ter timore negaverat⁷, jam quidem prædesinatione positus in specula petræ, sed adhuc manu Domini sibi superposita ne videret. Posteriora enim ejus

¹ Exod. xxxiii, 23. — ² Joan. xiii, 1. — ³ Exod. xxxiii, 21. — ⁴ Sap. viii, 1. — ⁵ Isai. lxxvi, 1. — ⁶ Exod. xxxiii, 21. — ⁷ Matth. xxvi, 70.

visurus erat, et nondum ille transierat, utique a morte ad vitam, nondum resurrectione clarificatus erat.

XXXI. Nam et quod sequitur in Exodo, et dicit: « Tegam » manu mea super te, donec transeam; et auferam » manum meam, et tunc videbis posteriora mea¹: » multi Israëlita, quorum tunc figura erat Moyses, post resurrectionem Domini crediderunt in eum, tanquam jam videntes posteriora ejus, remota manu ejus ab oculis suis. Unde et Isaïæ talem prophetiam Evangelista commemorat: « Incrassa cor populi hujus, et aures eorum oppila, » et oculos eorum grava². » Denique in Psalmo non absurde intelligitur ex eorum persona dici: « Quoniam die » ac nocte gravata est super me manus tua³. Die » fortasse, cum manifesta miracula faceret, nec ab eis agnosceretur: « Nocte » autem, cum in passione moreretur, quando certius putaverunt, sicut quemlibet hominem, peremptum et extinctum. Sed quoniam cum transisset ut ejus posteriora viderentur, prædicante sibi apostolo Petro quia oportebat Christum pati et resurgere⁴, compuncti sunt dolore poenitentiae, ut fieret in baptizatis quod in capite ejus Psalmi dicitur: « Beati quorum remissæ sunt iniquitates » et quorum tecta sunt peccata⁵: » propterea cum dictum esset: « Gravata est super me manus tua, » tanquam Domino transeunte, ut jam removeret manum, et viderentur posteriora ejus, sequitur vox dolentis et confitentis, et ex fide resurrectionis Domini peccatorum remissionem accipientis; « Conversus sum, inquit, in ærumna » mea, cum infigeretur mihi spina. Peccatum meum cog » novi, et injustitiam meam non operui. Dixi: Pronuntiabo » adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti » impietatem cordis mei⁶. » Neque enim tanto carnis

¹ Exod. xxxiii, 22. — ² Isai. vi, 10, et Matth. xiii, 15. — ³ Psal. xxxi, 4. — ⁴ Act. ii, 37. — ⁵ Psal. xxxi, 1. — ⁶ Ibid. 4, 5.

nubilo debemus involvi, ut putemus faciem quidem Domini esse invisibilem, dorsum vero visibile: quandoquidem in forma servi utrumque visibiliter apparuit¹; in forma autem Dei absit ut tale aliquid cogitetur, absit ut Verbum Dei et Sapientia Dei ex una parte habeat faciem, et ex alia dorsum, sicut corpus humanum, aut omnino ulla specie vel motione sive loco sive tempore commutetur.

XXXII. Quapropter si in illis vocibus quæ fiebant in Exodo, et illis omnibus corporalibus demonstrationibus Dominus Jesus Christus ostendebatur: aut alias Christus, sicut loci hujus consideratio persuadet; alias Spiritus sanctus, sicut ea quæ supra diximus admonent: non hoc efficitur, ut Deus Pater nunquam tali aliqua specie Patribus visus sit. Multa enim talia visa facta sunt illis temporibus, non evidentem nominato et designato in eis vel Patre, vel Filio, vel Spiritu sancto; sed tamen per quasdam valde probabiles significationes nonnullis indiciis existentibus, ut nimis temerarium sit dicere Deum Patrem nunquam Patribus aut Prophetis per aliquas visibiles formas apparuisse. Hanc enim opinionem illi pepereant qui non potuerunt in unitate Trinitatis intelligere quod dictum est: « Regi autem sæculorum immortalis, » invisibili soli Deo²; » et, « Quem nemo hominum vidit, » nec videre potest³. » Quod de ipsa substantia summa summeque divina et incommutabili, ubi et Pater et Filius et Spiritus sanctus unus et solus Deus est, per sanam fidem intelligitur. Visiones autem ille per creaturam commutabilem Deo incommutabili subditam factæ sunt, non proprie sicuti est, sed significative sicut pro rerum causis et temporibus oportuit, ostendentes Deum.

XXXIII. Quanquam nescio quemadmodum isti intelligant quod Danieli apparuerit Antiquus dierum, a quo

¹ Philip. xxvii. — ² 1 Tim. i, 17. — ³ 1 Tim. vi, 16.

filius hominis, quod propter nos esse dignatus est, accepisse intelligitur regnum, ab illo scilicet qui ei dicit in Psalmis: « Filius meus es tu, ego hodie genui te; postula » a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam¹: » et qui omnia subjecit sub pedibus ejus. Si ergo Danieli et Pater dans regnum, et Filius accipiens, apparuerunt in specie corporali quomodo isti dicunt, Patrem nunquam visum esse Prophetis, et ideo solum debere intelligi invisibilem quem nemo hominum vidit nec videre potest? Ita enim narravit Daniel: « Aspiciebam, inquit, donec throni positi sunt, » et Vetustus dierum sedebat, et indumentum ejus quasi » nix album et capillus capitis ejus quasi lana munda; » thronus ejus flamma ignis, rotæ ejus ignis flagrans, et » flumen ignis trahebat in conspectu ejus. Et mille mil- » lia deserviebant ei, et dena millia denum millium as- » sistebant ei. Et judicium collocavit, et libri aperti » sunt, etc. » Et paulo post: « Aspiciebam, inquit, in vi- » sione noctis, et ecce cum coeli nubibus, quasi Filius ho- » minis veniens erat, et usque ad Veterem dierum pervenit, » et oblatus est ei. Et ipsi datus est principatus et honor, » et regnum, et omnes populi, tribus, et linguæ ipsi ser- » vient. Potestas ejus, potestas æterna, quæ non præteri- » bit, et regnum ejus non corrumpetur². » Ecce Pater dans, et Filius accipiens regnum sempiternum, et sunt ambo in conspectu prophetantis visibili specie. Non ergo inconvenienter creditur etiam Pater Deus eo modo solere apparere mortalibus.

XXXIV. Nisi forte aliquis dicet ideo non esse visibilem Patrem, quia in conspectu somniantis apparuit; ideo autem Filium visibilem et Spiritum sanctum, quia Moyses illa omnia vigilans vidit. Quasi vero Verbum et Sapientiam Dei viderit Moyses carnalibus oculis, aut videri spiritus

¹ Psal. ii, 7, et viii, 8. — ² Dan. vii, 9-14.

vel humanus possit qui carnem istam vivificat, vel ipse corporeus qui ventus dicitur; quanto minus ille Spiritus Dei qui omnium hominum et Angelorum mentes ineffabili excellentia divinæ substantiæ supergreditur: aut quisquam tali præcipitetur errore, ut audeat dicere Filium et Spiritum sanctum etiam vigilantibus hominibus esse visibilem, Patrem autem non nisi somniantibus. Quomodo ergo de Patre solo accipiunt: « Quem nemo hominum vidit, nec » videre potest¹? An cum dormiunt homines, tunc non sunt homines? aut qui formare similitudinem corporis potest ad se significandum per visa somniantium, non potest formare ipsam corpoream creaturam ad se significandum oculis vigilantium? cum ejus ipsa substantia qua est ipse quod est nulla corporis similitudine dormienti, nulla corporea specie vigili possit ostendi; sed non solum Patris, verum etiam Filii et Spiritus sancti. Et certe qui vigilantium visis moventur, ut non Patrem, sed tantum Filium vel Spiritum sanctum credant corporalibus hominum apparuisse conspectibus, ut omittam tantam latitudinem sanctarum paginarum, et tam multiplicem earum intelligentiam, unde nemo sani capitis affirmare debet nusquam personam Patris per aliquam speciem corporalem vigilantium oculis demonstratam: sed ut hoc, ut dixi, omittam; quid dicunt de Patre nostro Abraham, cui certe vigili et ministranti, cum Scriptura præmississet dicens: « Visus est Dominus Abraham², » non unus aut duo, sed tres apparuerunt viri, quorum nullus excelsius aliis eminuisse dictus est, nullus honoratius effulsiisse, nullus imperiosius egisse.

XXXV. Quapropter quoniam in illa tripartita nostra distributione primum quærerere instituimus³, utrum Pater, an Filius, an Spiritus sanctus; an aliquando Pater,

¹ 1 Tim. vi, 19. — ² Gen. xviii, 1. — ³ Vide supra n. 12.

aliquando Filius, aliquando Spiritus sanctus; an sine ulla distinctione personarum, sicut dicitur, Deus unus et solus, id est, Trinitas ipsa, per illas creaturæ formas Patribus apparuerit, interrogatis quæ potuimus quantum sufficere visum est sanctarum Scripturarum locis, nihil aliud, quantum existimo, divinorum sacramentorum modesta et cauta consideratio persuadet, nisi ut temere non dicamus quænam ex Trinitate persona cuilibet Patrum vel Prophetarum in aliquo corpore vel similitudine corporis apparuerit, nisi cum continentia lectionis aliqua probabilia circumponit indicia. Ipsa enim natura, vel substantia, vel essentia, vel quolibet alio nomine appellandum est id ipsum quod Deus est, quidquid illud est, corporaliter videri non potest: per subjectam vero creaturam, non solum Filium, vel Spiritum sanctum sed etiam Patrem corporali specie sive similitudine mortalibus sensibus significationem sui dare potuisse credendum est. Quæ cum ita sint, ne immoderatus progrediatur secundi hujus voluminis longitudo; ea quæ restant, in consequentibus videamus.